

Ситий В'ячеслав,

аспірант 2 року навчання, спеціальність 081
Право, Університету економіки та права
«КРОК»

Науковий керівник: Доляновська І.М.

к.ю.н., доцент Університету економіки та права
«КРОК»

ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ

Актуальність. В умовах глобалізації та міжнародного співробітництва низки держав світу, а також за рахунок стрімкого прогресу у сфері укладання комерційних договорів та контрактів, котрі мають іноземний елемент, поступово зростає і популярність застосування альтернативних способів вирішення зовнішньоекономічних спорів, зокрема арбітражів, як санкціонованих державами не судових установ та процедур. На сьогодні створена велика кількість практикуючих арбітражних установ за кордоном та на території України. Проблема визначення правової природи міжнародного комерційного арбітражу займає центральне місце у даному дослідженні. Незважаючи на досить велику кількість дискусій в межах практики та доктрини міжнародного приватного права, все ще не досягнуто спільної думки щодо правової природи як міжнародного комерційного арбітражу в цілому, так і окремих його складових елементів – арбітражної угоди, арбітражного розгляду та арбітражного рішення. Так, за більш ніж 30 років незалежності України це питання не набуло настільки широкого обговорення серед науковців, як би того нам хотілось, тому воно було і залишається актуальним для дослідження, адже обумовлює методологічні підходи до правового регулювання інституту міжнародного комерційного арбітражу.

Результати. В першу чергу необхідно зауважити, що арбітраж використовувався як інструмент вирішення спорів протягом тисячоліть. Він має глибоке коріння у різних середовищах, особливо в міжнародному та комерційному контексті. Більшу частину своєї історії арбітраж існував у

непростій напрузі поряд із судами, які, як правило, повільно сприймали, а іноді - і вороже, концепцію приватного врегулювання суперечок сторін. Проте на початку ХХ століття країни у всьому світі почали сприймати арбітраж, ухвалюючи закони, що вимагають від національних судів виконання арбітражних угод, і суворо регламентуючи судовий контроль за рішеннями арбітрів.

Походження арбітражу, як зауважують науковці та що ми також підтримуємо з нашого боку, можливо підвести до одного вислову “губиться в мороці старожитності”, проте можна впевнено стверджувати, що вже в найдавніших державах Межиріччя, Єгипту і Малої Азії комерційний арбітраж був уже повсюдно поширений. На це, крім непрямих доказів (сюжети третейського суду в міфах і найдавніших літературних пам’ятках), збереглися і документальні свідчення, виявлені археологами (наприклад, угоди єгипетських купців 2500-2300 рр. до н.е) [1, с. 46].

На нашу думку, розкрити правову природу міжнародного комерційного арбітражу можливо завдяки аналізу чотирьох теорій або концепцій. Так, перші спори щодо правової природи міжнародного комерційного арбітражу виникли ще у кінці ХІХ століття. З того часу виникло чотири концепції/теорії: договірна (консенсуальна), юрисдикційна (процесуальна), змішана й автономна [2, с. 193].

Щодо договірної теорії міжнародного комерційного арбітражу, то ця теорія стверджує, що компетенція та повноваження міжнародного комерційного арбітражу є результатом обопільної згоди сторін, вираженої в арбітражній угоді. Точніше кажучи, договірна теорія загалом розглядає арбітраж на всіх його стадіях як єдиний процес, заснований на волі сторін, що уклали арбітражну угоду [2, с.194].

На досить протилежних правових засадах базується процесуальна теорія міжнародного комерційного арбітражу. Її прихильники розділяють арбітражне рішення та арбітражну угоду, оскільки вони мають різні цілі. У своєму класичному вигляді ця теорія стверджує, що міжнародний комерційний арбітраж набуває легітимності саме з державної правової системи [3, с. 69].

Також представники даної теорії вважають, що оскільки правосуддя є функцією держави, то санкціонування державою можливості сторонам звертатися для вирішення спорів до міжнародних комерційних арбітражів, забезпечення правової регламентації основних засад арбітражного розгляду та передбачення механізму примусового виконання арбітражних рішень означають, що сутність арбітражу полягає у здійсненні саме цієї публічно-правової функції.

Аналізуючи дві наведені вище теорії, слід зауважити, що при аргументації їхніх переваг науковці досить часто звертають увагу на один спільний аспект: прихильники договірної теорії – на арбітражну угоду, прихильники юрисдикційної теорії – на процес прийняття рішення та самому арбітражному рішенні. Проте це не означає, що дані теорії мають обов’язково виключати одна одну. Визнаючи за міжнародним комерційним арбітражем риси як договірної, так і юрисдикційної теорії, змішана теорія є більш зваженою концепцією сучасного міжнародного комерційного арбітражу. Відповідно до даної теорії, хоча арбітраж існує в силу збігу волі сторін, які відображені в арбітражній угоді, але, виходячи з правової природи інституту, арбітраж має характер, що вимагає застосування процесуального права [4, с. 644].

Наймолодшою теорією правової природи міжнародного комерційного арбітражу є автономна теорія, що набуває популярності особливо у США та західноєвропейських країнах. Суть цієї теорії полягає у тому, що арбітраж є особливим, автономним утворенням, наділеним особливими ознаками, і тому до нього не можуть застосовуватися ані принципи та норми договірного права, ані принципи та норми цивільно-процесуального права; його діяльність не повинна обмежуватися законами держави місця арбітражу.[5, с. 30]

Прихильники теорії автономного характеру арбітражу вважають необхідним визнання таких засад як «денаціоналізація» арбітражу та необмежена автономія волі сторін в обранні правових та процесуальних норм, за допомогою яких арбітраж одержить справжній «наднаціональний» характер, і

під час вирішення спорів буде застосовуватися виключно міжнародне торговельне право [6, с. 64].

Також існують дослідження, які розкривають правову природу міжнародного комерційного арбітражу за допомогою поєднання трьох взаємопов'язаних понять, що власне і відображають сутність досліджуваного поняття. По-перше, під міжнародним комерційним арбітражем розуміють орган, завданням якого є вирішення міжнародних комерційних спорів. По-друге, цей термін означає процедуру (механізм, порядок) вирішення спорів. По-третє, міжнародним комерційним арбітражем називають конкретний склад арбітражу, що вирішує певний спір [7, с. 121].

Таким чином, можемо підсумувати, що правова природа міжнародного комерційного арбітражу може бути відображена за допомогою чотирьох основних теорій, а саме: процесуальної, консенсуальної, змішаної та автономної. При цьому під поняттям міжнародного комерційного арбітражу слід розуміти правовий інститут, що використовується для вирішення конфліктів та/або спорів, котрі виникають у сфері міжнародної торгівлі, та є системою норм права, котрі регулюють процесуальні відносини арбітражного суду з іншими учасниками (сторонами) процесу, які на добровільних засадах передали вирішення спору до суду та уклали арбітражну угоду.

Список використаних джерел

1. Frank D. Emerson. History of Arbitration Practice and Law. 19 Clev. St. L. Rev. 155 (1970). URL: <https://engagedscholarship.csuohio.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2726&context=clevstlrev> (дата звернення 06.05.2024 року)
2. Боярський Є. Д. Теорії правової природи міжнародного комерційного арбітражу та їх рецепція у праві України. Міжнародне приватне право: Розвиток і гармонізація. 2012. № 11. С. 192-195
3. Lynch K. The forces of economic globalization: Challenges to the regime of international commercial arbitration. Hague: Kluwer law International, 2003. 466 p.
4. Нариси міжнародного права. під ред. проф. А. Довгерта. Харків. ТОВ «Одіссей», 2007. 816 с.
5. Белоглазев О. Правовий характер міжнародного арбітражного розгляду у торговельних справах та прояви конфліктів між правовими культурами. Право України. 2011. № 1. С. 22–35

6. Притика Ю. Д. Міжнародний комерційний арбітраж: питання теорії та практики. Монографія. Київ. Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 516 с.

7. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підруч. за ред. А.С.Довгерта і В.І. Кисіля. Київ: Алерта, 2013. 400 с.

Соболь Миколай

здобувач третього (аспірантського) рівня вищої освіти, кафедри права Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет»

Науковий керівник: Власова Г. П.,

доктор юридичних наук, професор кафедри публічного права Київського університету імені Бориса Грінченка

АДАПТАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄС: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Провідні українські та зарубіжні вчені-конституціоналісти у переважній своїй більшості солідарні в твердженні, що конституційне право є основою для всієї правової системи кожної держави. Українська держава, звичайно, не є в цьому винятком.

Зазначений вище підхід прямо чи опосередковано впливає з конституційних норм, більшості визначень конституційного права як галузі права та окреслення його предмету.

Суддя Конституційного Суду України у відставці, професор Микола Козюбра в своїй науковій статті «Конституційне право: галузь права чи особлива базова підсистема – стрижень національної системи права» доходить висновку, що конституційне право за своєю природою набагато масштабніше за сферою свого регулювання та методами від традиційної галузевої диференціації права, воно становить особливу базову підсистему національного права, його фундаментальну основу, є системотвірним стрижнем усієї правової системи. [1; с. 75]

Разом з тим, загальновідомим є факт, що в Україні відбуваються політичні, правові, економічні та інші процеси, пов'язані з інтеграцією до Європейського